

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNİN İRAN'DA YANSIMALARI

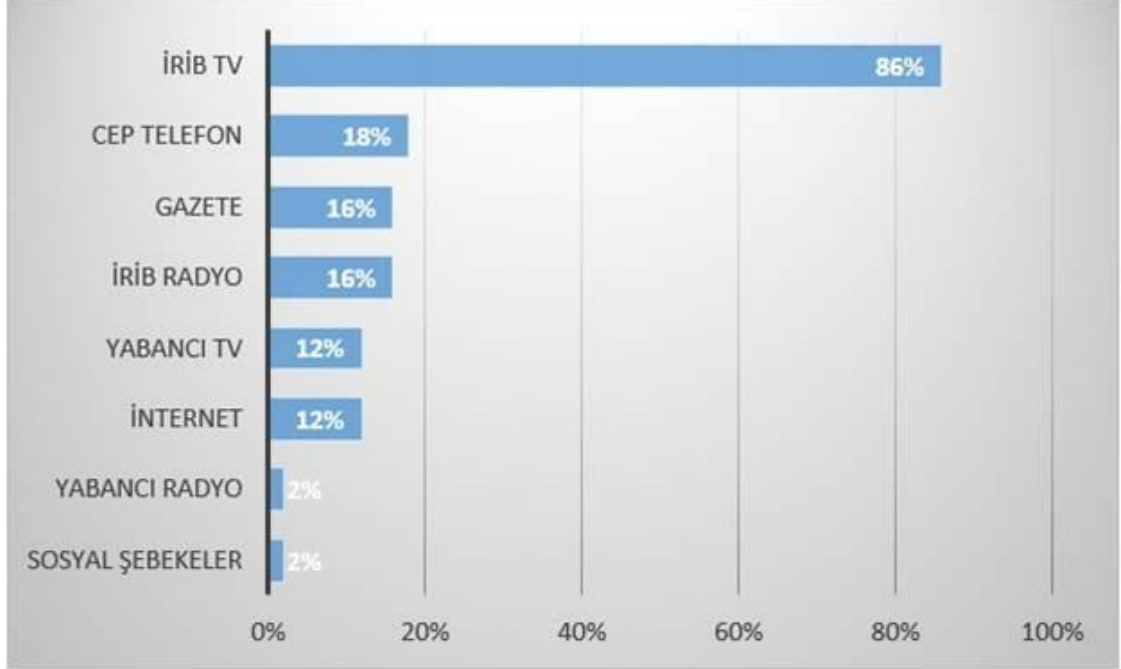
Babak SHAHED

15 Temmuz tarihinde Türkiye'deki darbe girişimi ve ardından yaşananlar dünyanın her yerinde olduğu gibi İran basın ve medyasında da geniş yer buldu. "İran Yüksek Milli Güvenlik Konseyi" Türkiye'deki darbe girişimi haberini duyar duymaz olağanüstü toplantı yaptı. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani başkanlığında toplanan Yüksek Milli Güvenlik Konseyi toplantısına, İran dini ve devrim lideri Ayetullah Hameneyi temsilcisi ve Yüksek Milli Güvenlik Konseyi sekreteri General Ali Şemhani'yle, İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü Komutanı General Kasım Süleymani ve diğer üst düzey İranlı yetkililer katıldı. Toplantı sonucunda İran Hükümeti Türkiye'deki darbeyi kınadı ve halkın oyuyla seçilen iktidarı desteklediğini söyledi. İran haber ajanslarında yer alan bilgilere göre darbe girişimi başladığı zaman İran-Türkiye sınırı kapatılmış ve İran savaş uçakları İran-Türkiye hava sınırında uçuş yapmaya başlamışlardır. Türkiye'deki darbe girişimi, İran basını ve İran medyası tarafından çeşitli yönlerden ele alındı. Birçok uzman çeşitli açılardan olaya bakmaya çalıştı. İran'ın Türkiye uzmanları, darbe sonrasında yaşananların İran-Türkiye ilişkilerini nasıl etkileyeceğini yorumlamaya çalıştılar. Alt satırlarda İran basın ve medyasının bu olaya nasıl yaklaştığını ve İranlı analizörlerin yorumları incelenmiştir.

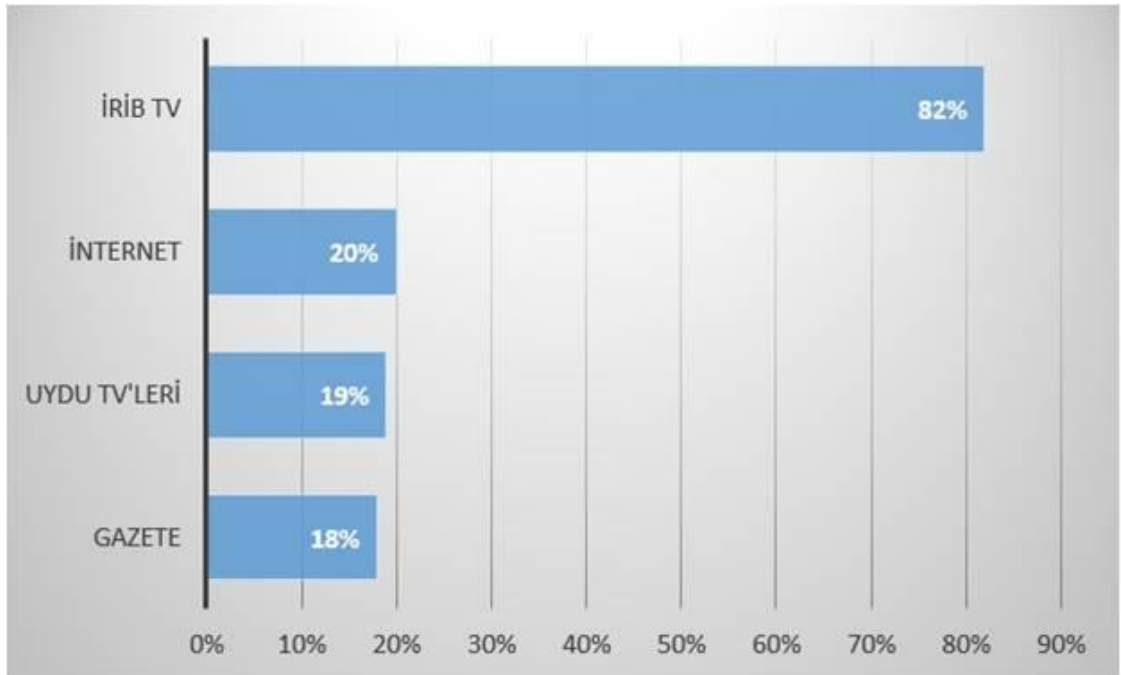
İran Kamuoyunda Medya Etkisi

İran'da özel radyo ve televizyon kanallarının yayın yapması yasak olduğundan dolayı çeşitli stratejik merkezler hangi iletişim aracı ne derecede İran kamuoyunu etkileyebilir?

sorusuna cevap vermeye çalışmıştır. Amerika merkezli GALLUP merkezi 2014’de İran’da kamuoyu ve medya etkisi konusunda bir araştırma sonuçları yayınlamıştır. Bu araştırma sonuçları şu şekilde olmuştur:

Aynı yıl İran’da anket araştırmaları yapan Ayandeban merkezi konuyla ilgili şu sonuçları yayınlamıştır:

Göründüğü gibi İran kamuoyunu etkilemekte İran Radyo TV Kurumu birinci sırada yer alırken diğer iletişim araçlarıyla önemli farklılıklar arz ediyor.

İran Radyo TV Kurumu (İRİB) ve 15 Temmuz Darbe Girişimi

Direkt İran dini ve devrim lideri Ayetullah Hameneyi'ye bağlı olan İran Radyo TV Kurumu (İRİB), İran Devleti'nin resmi görüşleriyle birlikte Ayetullah Hameneyi'ye bağlı muhafazakârların görüşlerini yansıtmaktadır. 16 Temmuz İran Devlet Televizyonu (İRİB) kanallarının tüm haber bültenleri Türkiye'de darbe girişimi haberini ele aldılar. Tüm haber bültenlerinde ilk başta Ankara'ya bağlanıldı ve İRİB Ankara Temsilcisi Macit Ahavan son haberleri aktardı. Macit Ahavan, haberleri Türk mediasından naklen anlatıp yorum yapmaktan kaçındı.

16 Temmuz tarihinde İRİB Haber TV, İran'ın saatiyle saat: 9:00 "Haber Hattı Üstünde" programında, Türkiye'de Başarısız Darbe başlığıyla Türkiye'deki darbe girişimini ele aldı. Program konuğu Türkiye uzmanı Şuyib Bahman şu analizi yaptı:

"Darbeyi kimlerin yaptığı konusunda çeşitli yorumlar vardır. Bazıları bu darbe girişiminin Erdoğan'ın kendi oyunu olduğunu düşünüyorlar. Bu yorumu savunan kesime göre

Erdoğan, bu oyunla rakiplerini tamamen ortadan kaldırmak istiyor. Bence bu yorumun güçlü bir dayanağı yoktur. Bazılarına göre de son haftalarda Türkiye-Rusya yaklaşması NATO’da bazı çevreleri rahatsız etmiş ve bu sebeple darbenin arkasındaki bulunan güç NATO’dur. Erdoğan ise Fetullah Gülen’i suçlu ilan ediyor. Fakat Fetullah Gülen darbeyi kınamış ve bu iddiayı reddetmiştir. Bence de Gülen Cemaati’nin işi değildir. Darbenin arkasında, Türk Silahlı Kuvvetleri’ndeki Erdoğan muhalifi generaller vardır.”

16 Temmuz 2016 tarihinde İRİB Haber TV, İran’ın yerel saatiyle saat:16:00’da Türkiye’de darbe girişimi haberini verdikten sonra telefonla Ahmet Kazimi’ye bağlandı. Ahmet Kazimi, Türkiye uzmanı olarak darbe girişiminin neden başarısız olduğunu yorumladı ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın çevresinin darbeye karşı koymaya önceden hazırlık yaptığını, bütün siyasi partilerin darbeye karşı tavır almalarını, Türk halkının eski darbelerden kötü anıları olduğu ve TSK içinde darbe konusunda uyumsuzluğun darbenin başarısızlığında başlıca sebepler olduğunu söyledi.

İRİB Haber TV, tekrar saat 22:45’te “Gecenin Başlığı” programında Türkiye’de darbe

girişimini ele aldı. Programa iki konuk davet edilmişti. İran dini ve devrim lideri Ayetullah Hameneyi’ye yakın Sadık Meleki ve İran’da yaşayan Türk vatandaşı Ziya Türkyılmaz, Türkiye’deki son darbe girişimi çeşitli yönlerden

yorumladılar. Sadık Meleki, Gülen-AKP arasında geçen eski ilişkileri anlattıktan sonra Türkiye’deki darbe girişiminin büyük ihtimalle Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın oyunu olduğunu söyledi. Meleki’ye göre ABD, darbe yapmak isteseydi klasik şekilde yapmazdı ve

Türkiye’deki bulunan sermayesiyle yumuşak iktisadi darbe ile Erdoğan’ı devirirdi. Ziya Türkyılmaz ise bu darbe girişiminin NATO tarafından Türkiye-Rusya yakınlığına tepki olarak yapıldığını iddia etti.

İran Radyo TV Kurumunun TV2 kanalı 16 Temmuz gecesi yerel saatiyle saat: 23:00 “Özel Haber Raporu” programında Türkiye’de darbe girişimini inceledi. Program konuğu eski İran Dışişleri Bakanı Menüçehir Müttaki’ydi. Müttaki Türkiye’de, İran

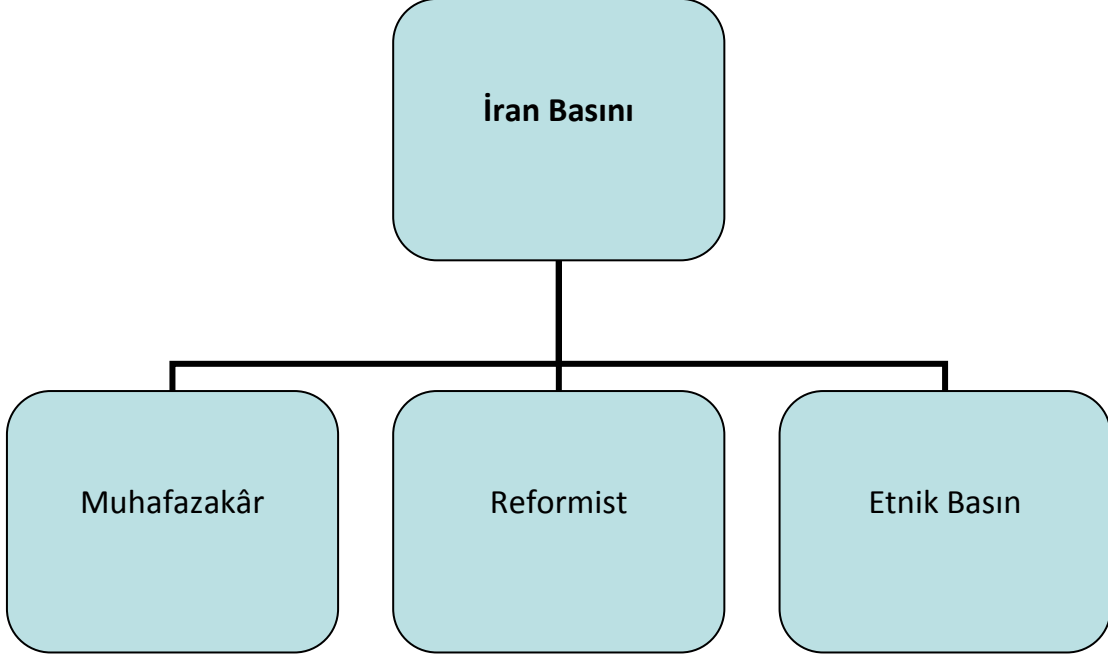
Büyükelçisi görevinde de bulunmuştur. Menüçehir Müttaki, Türkiye’de yaşananları şöyle yorumladı:

“Ben Türkiye’de iken Erdoğan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanıydı. O zamanda başarılı olduğu dillerde geziyordu. Erdoğan güçlü bir siyasetçidir. Şimdi darbeyi Gülen Cemaati’nin yaptığını iddia ediyor. Bence Fetullah Gülen’in bu darbeyle alakası yoktur. Çünkü Gülen darbe yapmak isteseydi Türkiye’deki bütün imkânlarını kullanırdı. Öncelikle Erdoğan’ın cezaevinde olduğu döneme dikkat etmeliyiz; nasıl birdenbire yükseldi? Bence o dönemde bir üçlü ittifak oluşturuldu. Türkiye’de laikliği korumakla yükümlü olan derin bir grupla, Türkiye’nin laik kalmasını isteyen yabancı sermaye temsilcileri ve Erdoğan arasında bir anlaşma yapıldı. Erdoğan çoğu zaman iyi bir siyasetçi gibi davranıyor. Kısaca, Erdoğan, yabancıların İran İslam Cumhuriyetine karşı kolladıkları bir figürdür.”

İRİB yorumcularının yorumlarını okuduğumuzda darbenin kimin yaptığına şüpheli yaklaşmaları, Cumhurbaşkanı Erdoğan’la ilişkilendirmek istedikleri, Suriye politikanın öne çekildiği ve Fetullah Gülen’in darbe girişimiyle alakası olmadığını öne çıktığını görüyoruz.

İran Yazılı Basını ve 15 Temmuz Darbe Girişimi

İran’da yazılı medya olarak nitelendirdiğimiz gazeteler, web siteleri ve dergileri Muhafazakâr, Reformist ve Etniklerin basını olarak üç kategoride inceleyebiliriz.

Muhafazakâr Basın:

15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında İran’da çeşitli Muhafazakâr basının manşetleri ve yorumlarını incelediğimizde ortak ana hatlar üzerinden 15 Temmuz ve sonrasında yaşananları ele aldıklarını görüyoruz. Bu ana hatlar İRİB yaklaşımında olduğu gibi 15 Temmuz darbe girişiminin kimin yaptığına kuşkuyla yanaşmak ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kendi oyunu olduğunu lanse etmek, Fetullah Gülen’in darbeye ilişkisi olmadığını söylemek ve Türkiye’den karamsar bir tablo çizmek yönünde olmuştur. Nitekim İran Devrim Muhafızları İstihbarat Örgütü’ne yakın olan Cavan gazetesi darbe sonrası halkın askerleri kemerle dövdüğü fotoğrafı yayınlarken şu başlığı seçmişlerdir: “Türkiye’nin Dönüşümüne Başarısız Darbe”. Bu Türkiye’deki darbe girişimine yalnız haber niteliği taşıyan bir raporla yetinmiş ve üstünde pek fazla durmamıştır. Türkiye’deki darbe girişimini ele alan ve Devrim Muhafızlarına yakın olan diğer gazete Vatan-i İmruz gazetesi olmuştur. Vatan-i İmruz diğer Muhafazakâr gazeteler gibi Türkiye’deki darbe girişimini kısa bir haber analizi şeklinde

anlatmayla yetinmişlerdir. Türkiye’de darbe yapılarak Erdoğan’ın devrilmesinden Esat taraftarı Suriyelilerin mutluluk duyduklarını ve darbe gecesinde sokaklarda şenlik yaptıklarını yer verilmiştir. Ayrıca bu gazete Fetullah Gülen’in darbeyle ilişkisi olmadığı iddiasını öne sürerek Batılıların darbeden haberdar olduklarını da iddia etmiştir. İran Dini Lideri Ayetullah Hameneyi’ye yakınlığıyla bilinen ve sorumlu müdürü direkt Ayetullah Hameneyi tarafından atanan Keyhan gazetesi Türkiye’deki darbe girişimini ele alan Muhafazakâr gazetelerden olmuştur. Keyhan gazetesi “Bir Darbe ve Kaç İhtimal, Türkiye Nasıl Girdapta Battı?” başlığıyla 17 Temmuz tarihli sayısında ele almıştır. Bu gazete Türkiye’deki darbe girişimini haber niteliğinde yayınlamış ve satır aralarında kendi düşüncesini yansıtmıştır. Keyhan gazetesi, darbenin Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kendi projesi olduğu üzerinde durmuş ama tamamen bu iddiada diretmeyle diğer yorumlarda yer vermiştir. Keyhan, analizi sonucunda Türkiye’deki darbe girişimini Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Suriye’deki politikasına bağlamıştır.

Muhafazakâr Gazetelerin Manşetleri:

Cavan Gazetesi (17 Temmuz 2016):

پهن‌های محرمه ۲۸ سفیدی
دیواره نفس فریستان منتور بند

پارازیت کودتا
براسناد ۱۱ سپتامبر
سعودی

رئیس کمیسیون انضامی مجلس اعلام کرد
وضعیت صندوق‌های
بازنشستگی بحرانی‌تر
از حقوق‌های نجومی

سرگسهای زبان‌دهی
به افغانی هفتاد نفره خود بافان می‌مهند

**اصرار وزارت نفت
بر حذف
شفافیت سوختی**

رتنگه ۳ ماه بعد از اینکه کارت سوخت را
مقدد نامست گشت کار بر سوخت
اطلاعات خاصی ندارد و باید حذف شود

**انار آفریقایی به‌جای
خودروی گره‌ای برای دولت
در آمدزایی می‌کند!**

**آموزش و پرورش
بابت اضافه‌در یافتی‌ها
طلبکار شد!**

سارسی که کامیگر که فلان آمون را
نیستام می‌کنند نظرانی که باغلق را غنیم نمی‌کنند

کودتای نیمه شب ترکیه قبل از طلوع آفتاب با ۲۶۵ کشته و ۲۸۰۰ بازداشتی شکست خورد

کودتای نافرجام علیه «چرخش ترکیه»

رسانه‌های مجازی اردوغان را مدیون خود کردند

حمایت ایران از دولت قانونی ترکیه

سخت ۱۶ و ۱۵،۲

نیمه شب افسران ره‌پایین ارتش ترکیه تصمیم به کودتای گریخته و سیخ سرپاوش که از ماهیت دستور افسران می‌خبر بودند زیر آفتاب از مردم شاکلی می‌خوردند این‌طور صحنه‌ها خاص یک
پا چند کشور محمود است بسیاری از کشورها پناهنس کودتا شده و فر برخی از آنها هدیه فرض شکست کودتا سیران بی‌اطلاع شگجه نمی‌شود. پریشک دولت بسیار بودند. علت ترکیه
برای مقاله با کودتا به خندان آمده بود و بسیاری از مردم ایران برای پیگیری اخبار تر شبکه‌های اجتماعی و از آنکه تحلیل‌های طنز و جدی تا طلوع آفتاب پیمان ماندند.

جوهر

روزنامه سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران
تاسیس ۲۳ بهمن ۱۳۴۵ - ۱۲ تیر ۱۳۳۳
سال چهارم، شماره ۲۹۶۹

دردهای یک سالگی بیرجام
برای آینده

عصای حسین سید

تاریخ: اسرار ایران از این گذشته سبکستی نیست. روزانه
بهره‌های طرف مقابل مانع سازگاری‌های می ۱ دلی
بهره‌های طرف مقابل مانع سازگاری‌های می ۱ دلی
بهره‌های طرف مقابل مانع سازگاری‌های می ۱ دلی
بهره‌های طرف مقابل مانع سازگاری‌های می ۱ دلی

Reformist Basın:

İran'da Reformist akıma mensup olan ve Cumhurbaşkanı Hassan Ruhani'ye yakınlıklarıyla bilinen gazetelerin 15 Temmuz darbe girişiminde sonra manşet, haber ve yorumlarına baktığımızda Muhafazakâr basınla fark arz ettiklerini görmekteyiz. İran'da Reformist basın Muhafazakâr basın gibi satır aralarında 15 Temmuz darbe girişiminin Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın komplosu olduğunu iddia etmesine rağmen Türkiye'de yaşananlara olumlu biçimde yaklaşmak istemiştir. Nitekim Reformist basında Türk halkının tanklara galip geldiği, Türkiye'de demokrasinin darbeye hayır dediği ve Türk ulusunun halkın oyula seçilmiş iktidara sahip çıktığıyla ilgili haber ve yorumlar yer almıştır. Bu çerçevede İran hükümetinin resmi yayın organı olan ve İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani yakınları tarafından idare İran gazetesi 17 Temmuz 2016 tarihli sayısında Türkiye'deki darbe girişimini şu manşetle ele aldı: "Darbe, Halkın Ayağı Altında". Bu gazete Türkiye'deki darbe girişimiyle ilgili yazı ve yorumlarla birlikte darbe girişimiyle ilgili ek özel sayı yayınlattı. Gazetenin ek sayısında Türkiye'deki başarısız darbe, çeşitli uzmanlar tarafından incelendi. İran gazetesi ek sayısında halkın darbeyi engellediği, sosyal medyanın rolü ve darbenin kötü yönleri halka anlatılmaya çalışılarak bütün yorumlarında Türkiye'deki darbe girişimini halkın sokağa çıkması engellediğine vurgu yapılmıştır.

İran Gazetesi (17 Temmuz 2016):

İran Gazetesinin Ek Özel Sayısı Manşeti:

Etnik Basın:

İran'da çeşitli etnikler ve mezhepler yaşamaktadır. Bu etniklere mensup basın organlarını incelediğimizde 15 Temmuz darbe girişimine çeşitli açılardan yanaştıklarını görmekteyiz. İran'da Azeri Türkleri ve diğer İran Türkü topluluklarına mensup basın organları ve İslami Birlik çerçevesinde faaliyet eden Kürt etniğinin medyasını incelediğimizde açık şekilde darbeye karşı olduklarını, Türk halkını desteklediklerini ve İran resmi basınının Cumhurbaşkanı Erdoğan'a karşı propagandasını kınadıklarını görmekteyiz. Buna karşılık PKK'nın İran uzantısı PJAK Örgütüne mensup medya Türkiye'den karamsar bir tablo çimeğe çalışırken darbe sonrası yaşananlara yoğunluk vermiş ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a karşı propagandasına devam etmiştir. İran Araplarına mensup medya ve basın organları Arap Dünyası medyası etkisinde 15 Temmuz'la ilgili haberlere yer verirken Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin medyasındaki çizge üzerinde hareket etmiştir.

İran'ın diğer etniklerinde darbe girişimiyle ilgili ciddi bir etkilenme ve yansış görünmemektedir.

İran'da Azeri Türkleri ve Diğer Türk Topluluklarına Mensup Yolpress Web Sitesi:

BBC Farsça:

İran'da Özel TV kanallarının çalışması yasak olduğundan dolayı İran kamuoyu eğilimine önem veren bazı ülkeler çeşitli Farsça yayın yapan uydu TV kanalları vasıtasıyla İran'a yönelik yayın yapmaktalar. Bu uydu TV kanalları içinde İngiltere merkezli BBC Farsça'nın İran'da önemli izleyici kitlesi vardır. Türkiye'de olaylar başladığı andan itibaren BBC Farsça'nın Türkiye'deki muhabirleri olayları canlı şekilde aktarmağa başladılar.

BBC Farsça'nın İstanbul muhabiri Haşayar Cüneydi tüm haber bültenlerine katılarak Türkiye'deki son durumu yorumladı. Haşayar Cüneydi 16 Temmuz akşamı katıldığı haber

bülteninde Türkiye'deki son durumu şöyle anlattı: "Türkiye'de adeta bir birlik havası esmektedir ve her kesim, siyasi bakışı ne olursa olsun darbeyi lanetliyor."

BBC Farsça'nın Ankara muhabiri Nefise Kuhnevert ise TBMM önünden son gelişmeleri İranlılara anlattı. Kuhnevert, Türk resmi kaynaklarının açıklamalarını anlattıktan kendi gözlemlerini izleyicilerle paylaştı. Nefise Kuhnevert gözlemlerini anlatırken, halkın Allah-ü Akber sloganını öne çekerek Türkiye'de ABD karşıtı bir ortamın oluştuğunu iddia etti. Darbe girişimi sonrasında BBC Farsça'nın Türkiye ile ilgili haberlerini incelediğimizde gözaltılar, halkın darbecilere idam talebi ve tasfiye operasyonları öne çıktığını görmekteyiz.

Sonuç

Türkiye'deki darbe girişiminin İran medya ve basınında yansıtış biçimlerine baktığımızda İran'daki mevcut siyasi söylemlerin, İran iç siyasetine yönelik kendi bakış açıları doğrultusunda yorumlanarak sunulduğunu görüyoruz. Türkiye'deki askeri darbe

girişiminin İran'da Reformist ve Muhafazakâr gazeteleri tarafından ele alınışında şu farklılıkları görebiliyoruz: İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'ye yakın olan Reformist gazeteler Türkiye'deki darbe girişimine daha çok yer vermiş, çeşitli

yönlerden analiz etmeye çalışmış, halkın silahlı kuvvetlere galip geldiği öne sürülmüştür. Bütün Reformist gazetelerin ilk sayfasında Türk halkının tanklar üzerindeki fotoğrafları basılmıştır ve demokrasinin silah gücüne galip gelebileceği inancı yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Muhafazakârlar ve İran Devrim Muhafızları Ordusu'na yakın olan gazetelerde ise Türkiye'deki darbe girişimi kısa bir yorumla ele alınmıştır. Darbeyi kimler yaptı? sorusu sıklıkla öne sürülmüş ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kendi oyun ve komplosu olduğunu lanse

etmeğe çalışmışlardır. Darbe başarısız olunca Türk sosyal medyasında bazı askerlere yapılan linç girişimlerinin fotoğraflarına yer verilmiş, askeri bir kuruluşun halk karşısında başarısızlığa uğrayınca kötü şeyler olabileceği hissi verilmeye çalışılmıştır. İran etniklerine mensup basında İran'da İslamcı Kürtler ve İran Azeri Türklerinin darbeye karşı olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı destekledikleri görmekteyiz. Buna karşılık PKK'nın İran uzantısı PJAK örgütünün PKK basınıyla koordine hareket ettiği ve İran Arapları basının Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri basınıyla birlikte hareket ettiği anlaşılır. İran dışından İran'a yönelik Farsça yayın yapan BBC Farsça gibi TV kanalları darbe sonrasında yaşananlara ağırlık vererek FETÖ/PDY tasfiyelerini öne sürmüştür.